

Avrupa Birliği'nin Arktik Politikası ve Rusya'nın Tehdit Algısı: Ukrayna Savaşı'nın Yansımaları

Hasibe Tuğçe Taşık¹

Özet

Avrupa Birliği (AB) ve Rusya Federasyonu (Rusya), 2000'li yıllardan itibaren Arktik bölgesine yönelik politikalar geliştiren ve uygulayan iki önemli aktördür. Ukrayna Savaşı, bu iki tarafı Arktik'te karşı karşıya getirmiştir. Savaş, AB'nin Arktik politikasında iş birliği ve çevre konuları ağırlıklı gündemden güvenlik odaklı politikalara doğru bir değişime neden olmuştur. Bu makale, Ukrayna Savaşı'na giden süreçte AB'nin Arktik politikalarını incelemekte ve Rusya'nın AB'nin hangi adımlarını tehdit olarak algıladığını analiz etmektedir. Uluslararası ilişkiler teorilerinden neoliberalizm çerçevesinde AB'nin politikaları, realizm çerçevesinde ise Rusya'nın politikaları değerlendirilmektedir. Makale, tarafların birbirlerine yönelik tehdit algılarını ve bu alguların çatışmaya evrilmesini birincil ve ikincil kaynaklar ışığında değerlendirmektedir. Sonuç olarak, AB'nin genişleme politikası ve komşuluk politikası, Rusya'nın tehdit algılamalarına neden olmuş, Kırım'ın işgali ile başlayan süreç ise Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nün bölgedeki faaliyetlerini artırmış ve Finlandiya'nın NATO üyeliği ile iki tarafı karşı karşıya getirmiştir. Ukrayna Savaşı, AB ve Rusya'nın Arktik bölgesindeki güç dengelerini de bozmuş ve iş birliklerini zorlaştırarak bir çatışma ortamı yaratmıştır. Savaşın en kısa sürede sonlanması ve tarafların yeni siyasi ve askeri çözümlerle masaya oturması Arktik'te yeniden barış ortamının kurulmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna savaşı

Jel Kodları: N40, N43, N50.

The European Union's Arctic Policy and Russia's Threat Perception: Reflections of The Ukraine War

Abstract

The European Union (EU) and the Russian Federation (Russia) are two important actors that have developed and implemented policies towards the Arctic region since the 2000s. The Ukrainian War brought these two sides face to face in the Arctic. The war caused a shift in the EU's Arctic policy from cooperation and environmental issues to security-oriented policies. This article examines the EU's Arctic policies leading up to the Ukrainian War and analyzes which steps Russia perceived as threats by the EU. The EU's policies are evaluated within the framework of neoliberalism and Russia's policies within the framework of realism from international relations theories. The article considers the parties' perceptions of threat towards each other and the evolution of these perceptions into conflict in the light of primary and secondary sources. As a result, the EU's expansion policy and neighborhood policy caused Russia's perceptions of threat, and the process that began with the occupation of Crimea increased the activities of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) in the region and brought the two sides face to face with Finland's NATO membership. The Ukraine War has also disrupted the balance of power in the Arctic region of the EU and Russia, making cooperation difficult and creating an environment of conflict. Ending the war as soon as possible and having the parties come together at the table with new political and military solutions will ensure the establishment of peace in the Arctic.

Keywords: Arctic, European Union, Russia, Ukraine war

Jel Codes: N40, N43, N50.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Çalışma Etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

H. T. T. araştırmanın tasarımına ve uygulanmasına, sonuçların analizine ve metnin yazılmasına tek başına katkıda bulunmuştur. Yazarın makaleye katkısı % 100'dür

Çıkar Beyanı

Çalışmada yazar ve üçüncü taraflar açısından çıkar ilişkisi/çatışması yoktur.

¹ Yüksek lisans, St.Petersburg Devlet Üniversitesi, Bağımsız araştırmacı, Rusya araştırmaları, yagmurtugce.07@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8985-3584>.

1. Giriş

Küresel iklim değişikliği, Arktik bölgesinde önemli çevresel ve stratejik etkiler doğurmuştur. Sahip olduğu doğal kaynaklar, enerji rezervleri ve yeni deniz yolları ile Arktik, yalnızca bölgesel değil, küresel ölçekte stratejik bir öneme sahiptir. Buzulların erimesi ve iklim değişiklikleri, uluslararası aktörlerin dikkatini çekmiş, Arktik'i stratejik bir rekabet alanına dönüştürmüştür. Özellikle Avrupa Birliği (AB) ve Rusya Federasyonu (Rusya), Arktik'in geleceği üzerinde etkili olabilmek için çeşitli politikalar geliştirmektedir.

2000'li yıllardan itibaren AB, Arktik bölgesini çevre, enerji ve ticaret politikalarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Ancak, Ukrayna Savaşı ile birlikte AB'nin Arktik politikasında bir değişim yaşanmış, çevre odaklı yaklaşımlar yerini güvenlik temelli politikalara bırakmıştır. Bu değişim, Rusya'nın bölgedeki stratejik çıkarlarıyla doğrudan çatışmaya neden olmuş ve iki taraf arasında gerilimi artırmıştır. Rusya, Arktik'i yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda askeri ve politik üstünlüğünü pekiştirecek bir stratejik alan olarak görmektedir. NATO'nun da bu süreçteki rolü, Rusya'nın tehdit algısını güçlendiren bir diğer faktör olmuştur.

Çalışmanın temelinde iki araştırma sorusu yer almaktadır:

1. AB'nin Arktik politikaları, Rusya tarafından hangi unsurlarıyla tehdit olarak algılanmaktadır?
2. Ukrayna Savaşı, Arktik bölgesindeki AB ve Rusya arasındaki rekabeti nasıl etkilemiştir?

Bu sorular doğrultusunda, makalede, Ukrayna Savaşı'nın AB ve Rusya arasındaki Arktik rekabetine etkileri incelenmekte, AB'nin geliştirdiği politikaların Rusya tarafından nasıl tehdit olarak algılandığı analiz edilmektedir. Uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde, AB'nin neoliberal politikaları ve Rusya'nın realizme dayalı güvenlik stratejileri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Neoliberalizm, uluslararası ilişkilerde devletlerin sadece güvenlik ve askeri güç üzerinden değil, aynı zamanda ekonomik iş birliği, serbest ticaret ve karşılıklı bağımlılık yoluyla da etkileşimde bulunmasını vurgulayan bir teoridir. Neoliberalizmin önde gelen isimlerinden Keohane ve Nye (2011), karşılıklı bağımlılığı, özellikle ekonomik karşılıklı bağımlılığı (interdependence) dünya siyasetinin önemli bir aracı olarak değerlendirirler. Uluslararası ilişkilerde baskın aktörleri devletler olarak görürler ve küreselleşme ile birlikte devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın davranış kalıplarını etkilediğini ve devletlerin iş birliği yapma biçimini değiştirdiğini savunmaktadırlar. Bu iş birliği sayesinde ekonomik entegrasyon ve ticari ilişkiler geliştirilerek ülkeler arasındaki çatışma risklerini azaltmak ve barışı pekiştirmek hedeflenir. Bu çerçevede, AB'nin Arktik politikasında çevre koruma, sürdürülebilir kalkınma ve enerji güvenliği gibi konular ön plana çıkmış ve bu hedefler, bölgedeki aktörlerle iş birliği içinde hayata geçirilmiştir. AB'nin neoliberal politikaları, Arktik bölgesinde ticaret, iklim değişikliği ve enerji alanında küresel ortaklıklar kurmayı amaçlamaktadır.

Realizm ise uluslararası ilişkilerde devletlerin temel önceliklerinin güvenlik, egemenlik ve askeri güç olduğunu savunan bir yaklaşımdır (Notre Dame International Security Center, 2022). Bu bağlamda Rusya, Arktik bölgesini stratejik bir çıkar alanı olarak görmektedir ve bölgedeki askeri varlığını artırarak güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Realizme göre, devletler arasındaki rekabet, özellikle stratejik bölgelerde çatışmaya yol açabilir (Behrve Heath, 2009). Rusya, AB'nin genişleme politikalarını kendi güvenliği için bir tehdit olarak algılamakta ve bu doğrultuda Arktik bölge dahil, karşı karşıya geldikleri her alanda askeri hazırlıklarını artırmaktadır.

Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmış ve birincil ile ikincil kaynaklardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. AB'nin politikaları neoliberalizm perspektifinden, Rusya'nın politikaları ise realizm çerçevesinden ele alınmıştır. Neoliberalizm, AB'nin ekonomik iş birliği ve karşılıklı bağımlılık politikalarını açıklarken, realizm Rusya'nın güvenlik ve egemenlik odaklı yaklaşımlarını anlamamıza yardımcı olmuştur. Makalede, AB'nin 2008 ve 2016 yıllarında yayımladığı Arktik strateji belgeleri, Rusya'nın tehdit algılarını yansıtan resmî açıklamalar ve Ukrayna Savaşı sonrası stratejik gelişmeler incelenmiştir. Ayrıca, AB ve Rusya'nın Arktik bölgesindeki askeri ve çevresel iş birliklerine dair

uluslararası anlaşmalar ve NATO'nun bölgedeki faaliyetlerine ilişkin raporlar analiz edilmiştir.

Makale şu şekilde yapılandırılmıştır: İlk olarak, AB'nin Arktik bölgesindeki politikalarının tarihsel gelişimi ve bu politikaların çevresel ve ekonomik boyutlarına değinilmiştir. AB'nin Arktik'teki stratejik varlığını artırmaya yönelik politikaları, özellikle çevre koruma ve enerji güvenliği ekseninde incelenmiş ve bu politikaların bölgedeki jeopolitik önemi ele alınmıştır. Ardından, Rusya'nın Arktik bölgesine yönelik stratejik hedefleri ve bu hedeflerin AB'nin politikalarıyla nasıl çatıştığına odaklanılmıştır. Rusya'nın 1990'lı yıllarda geliştirdiği "Yakın Çevre Doktrini" ve Arktik bölgesindeki askeri hamleleri ile Ukrayna Savaşı'nın Arktik üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Daha sonra, AB'nin Ukrayna Savaşı sonrası güvenlik politikalarındaki değişiklikler ve Stratejik Pusula belgesi çerçevesinde Arktik bölgesindeki askeri hareketlilik incelenmiştir. AB'nin güvenlik stratejisindeki dönüşüm ve NATO'nun bu süreçteki rolü, Rusya'nın tehdit algılamaları ışığında analiz edilmiştir. Son olarak, AB ve Rusya'nın Arktik bölgesindeki stratejik yaklaşımlarının Ukrayna Savaşı bağlamında nasıl şekillendiği ve bu stratejilerin bölgesel ve küresel jeopolitik dengeler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, gelecekte Arktik bölgesinde yaşanabilecek olası senaryolar tartışılmıştır.

2. Avrupa Birliği'nin Arktik Politikası ve Arktik Bölge'deki Varlığı

AB, 1995 yılında İsveç ve Finlandiya'nın birliğe üye olması ile coğrafi olarak Arktik Bölge'ye dahil olmuş ve Rusya ile 1.300 km kara sınırına sahip olmuştur. Finlandiya, AB'ye katılımının ardından kendi güvenliği için Birliğin, Rusya ile karşılıklı bağımlılığı artırmasına yönelik yoğun çaba sarf etmeye başlamıştır. Bu doğrultuda 11-12 Kasım 1999 tarihinde Finlandiya'da Avrupa Komisyonu ile Dışişleri Bakanları Konferansı düzenlenmiştir ve konferansa Rusya, Norveç, İzlanda, Letonya, Litvanya, Estonya ve Polonya gibi Birliğe üye olmayan ülkeler de katılmıştır. Bu konferansta Rusya dahil olmak üzere tüm taraflar Kuzey Boyutu'nun oluşturulmasına yönelik olumlu görüşlerini belirtmişlerdir. Avrupa Komisyonu tarafından ilk Eylem Planı Haziran 2000'de kabul edilmiştir (Yıldız, 2014, s. 163-166).

AB'nin bölgeye yönelik ilk strateji tebliği 2008 yılındadır. Bu tebliğ Avrupa Birliği'nin Arktik politikasının ilk katmanı olarak Arktik konularına yönelik yapılandırılmış ve koordineli bir yaklaşımı benimsemiştir (European Union, 2008, s. 12). Yine 2008 tebliğinde Danimarka (Grönland), Finlandiya ve İsveç'in Arktik'te topraklara sahip olduğu, İzlanda ve Norveç'in Avrupa Ekonomik Alanları'nın üyeleri olduğu belirtilmiştir. Bu belgenin ardından 2012 yılında yayınlanan Ortak Tebliğ'de Arktik'te kurulabilecek ortaklıklara dair bir yol haritası kabul edilmiştir. Buna göre Arktik Devletleri arasında iş birliğini teşvik eden ve bölgenin en önemli hükümetlerarası forumu olan Arktik Konseyi'ne daimî gözlemci olma hedefi konulmuştur (European Union, 2012).

2014 yılında Avrupa Parlamentosu'nun da konuya müdahil olması ile 'AB'nin Arktik Stratejisi' kararı kabul edilmiştir. Bu kararda Arktik'te sosyo-ekonomik ve çevresel konulara odaklanan tutarlı bir strateji ve özel eylem planı çağrısında bulunulmuştur ve Arktik Bölge'nin doğal kaynaklarının artan kullanımının yerel nüfusa fayda sağlaması ve Arktik Bölge'nin sahip olduğu beşerî ve doğal yapıya saygı duyması gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda AB'nin bölgesel ve uyum politikasının hayati önemine de vurgu yapılarak bölgeler arası ve sınır ötesi iş birliği için destek sağlanmıştır ve ulaşım koridorlarına odaklanılarak Arktik Bölgesi'ni Avrupa'nın geri kalanına bağlayan altyapı bağlantılarının geliştirilmesi ihtiyacı vurgulanmıştır (European Parliament, 2014).

Avrupa Komisyonu tarafından 2016 yılında yayınlanan tebliğde üç öncelikli alana odaklanılmıştır:

- İklim değişikliği ve Arktik çevrenin korunması,
- Arktik çevresinde sürdürülebilir kalkınma ve
- Arktik konularda uluslararası iş birliği.

2016 tebliğinde bu üç alanın her biri için ilgili ana konuları belirlemiş ve bir dizi politika faaliyetlerinin ana hatlarını çizerek Arktik Bölgeye yönelik entegre bir AB politikası oluşturulmasına yardımcı olacak eylemler ortaya koymuştur. İklim değişikliği ve Arktik çevrenin korunması alanında, EU-PolarNet gibi

araştırmaların teşvik edilmesi bu eylemlerden biridir. Yine bu belgede sürdürülebilirlik noktasında Yeşil Ekonomi'nin çok kaynaklı enerji sistemleri, eko-turizm ve düşük emisyonlu gıda üretimi gibi fırsatlarına dikkat çekilmiştir. Ek olarak 'Mavi Ekonomi' sektörleri olan su ürünleri yetiştiriciliği, balıkçılık, açık deniz yenilenebilir enerjisi, deniz turizmi ve deniz biyoteknolojisi gibi alanlarda Avrupa Komisyonu'nun sürdürülebilir ekonomik faaliyetler için potansiyel fırsatları izlemeye yardımcı olacağı belirtilmiştir. Arktik Bölge'nin sahip olduğu çeşitlilikler göz önünde bulundurularak, enerjinin bir büyüme sektörü olması beklenmektedir ve sürdürülebilirlik açısından kıyı ve açık deniz rüzgar enerjisi, okyanus enerjisi, jeotermal enerji ve hidroelektrik enerjisi ön plana çıkarılmaktadır (European Commission, 2016).

13 Ekim 2021 tarihinde AB Dış İlişkiler Güvenlik Yüksek Temsilciliği tarafından 'Barışçıl, sürdürülebilir ve müreffeh bir Arktik için daha güçlü bir AB katılımı' başlığı ile bir tebliğ yayınlanmıştır. İçerik açısından ise daha önceki belgelerden farklı olarak barış ve refah konularına vurgu yapılmıştır. Yine bu belgede Rusya'nın kendi alanında bulunan Arktik bölgede alt yapının ikili kullanımı ve küresel stratejik konumu açısından kendi çıkarını gözeterek askeri yığınaklardan rahatsızlıkları dile getirilmiştir. Danimarka, Kanada ve İzlanda dahil olmak üzere birçok ülkenin, Rusya'nın Arktik sularında ve hava sahasındaki artan iddialılığına yanıt vermek amacıyla (NATO gibi organizasyonların) bu gelişmeleri yakından takip ettiği belirtilmiştir. Devam eden bölümlerde AB'nin özellikle iklim değişikliğiyle ilişkili Arktik güvenlik risklerine ilişkin stratejik öngörüsünü, ortak ülkeler ve NATO ile birlikte çalışarak artıracağı belirtilmiştir (European Commission, 2021, s. 3-6).

AB, Arktik bölgesinde siyasi varlığı dışında, yaptığı yatırımlar ve uyguladığı projelerle de varlık göstermektedir. Bölgenin kalkınmasının sürekliliğini hedeflemektedir ve bu kapsamda Horizon 2020 (2014-2020) araştırma ve inovasyon programına 200 milyon Euro'nun üzerinde harcama yapmıştır. Yine Horizon 2020 kapsamında gerçekleştirilen EU-PolarNet 1 (2015-2019), EU-Polar Net2 (2020-2023) ile yerli halklar, iş adamları, araştırmacı ve politika yapımcılarla etkileşime geçilerek Avrupa'nın bilimsel ve operasyonel uyumuna katkı sağlanması hedeflenmiştir. AB, Avrupa Uzay Ajansı ile birlikte Horizon 2020 kapsamında ArcticPassion gibi projeler tarafından toplanan bilgi ve verileri kullanarak Copernicus programının Arktik hizmetlerini daha da genişletmektedir. AB'nin Copernicus Acil Durum Yönetim Servisi, hem bir felaketin öncesinde hem de hemen sonrasında izleme, erken uyarı ve haritalama hizmeti sunmaktadır. AB ve Birleşmiş Milletler iş birliği ile gerçekleştirilen Küresel Afet Uyarı ve Koordinasyon Sistemi (GDACS), büyük ölçekli ve ani başlayan felaketlerden sonra uyarıları ve koordinasyonu iyileştirecektir. AB, Copernicus ve Avrupa Deniz Gözlem ve Veri Ağı'nın (EMODNet) kapasitesini, özellikle Arktik'e odaklanarak aşırı hava olaylarının etkilerini daha iyi öngörmek için artıracaktır. Galileo Acil Durum Uyarı Servisi'nin gelecekte, özellikle karasal bağlantı ağlarının kapsamadığı uzak bölgelerdeki yaklaşan bir felaketle tehdit edilen nüfusa doğrudan ulaşmak ve onları uyarmak için kullanılması öngörülmektedir. Sert iklimi, öngörülemeyen hava koşulları ve büyük mesafeler nedeniyle zamanında ve etkili arama ve kurtarma (SAR) operasyonları Arktik'te hayati öneme sahiptir. Galileo SAR denizde insanları kurtarmak için gereken süreyi önemli ölçüde azaltmaktadır. Yeni Galileo Return Link Hizmeti, zorlu ortamlarda görev yapan denizciler ve pilotlar için yeni işlevler sunar ve şu anda Galileo tarafından benzersiz bir şekilde, dünya çapında ve ücretsiz olarak sunulmaktadır (European Commission, 2021, s. 8-12). Ayrıca AB'nin uygulamakta olduğu sınır ötesi ve ulusötesi programlar vardır. Arktik'te Avrupa Bölgesel İş Birliği (Interreg) başlığı altında Interreg Aurora, Interreg Northern Periphery and Arctic (NPA) ve Interreg Baltic Sea Region programları ile İsveç, Norveç, Finlandiya, İrlanda, Belarus ve Rusya gibi bölge aktörleri ve yerel halk ile işbirlikleri gerçekleştirilmektedir (European Parliament, 2022, s. 5).

Süresinin dolması nedeniyle Horizon 2020 programı, Horizon Avrupa Programı (2021-2027) adıyla benzer bütçeyle varlığına devam etmektedir (Rochold ve Biebow, 2022). Horizon Avrupa, önümüzdeki 10 yıl içinde Arktik bölgesinde araştırmanın toplumsal etkisini iletmeye yardımcı olacak üç yeni girişimi kapsamaktadır: 1-Sağlıklı okyanus, denizler, kıyı ve iç sular misyonu; 2- Toplumsal dönüşüm de dahil olmak üzere iklim değişikliğine uyum misyonu; ve 3-İklim açısından nötr, sürdürülebilir ve üretken bir mavi ekonomi için ortak finanse edilen bir ortaklık. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı Arktik'te uygulanan Horizon programı tarafından finanse edilen Interact gibi büyük projelere Rus tarafından bilgi

akışının durmasına neden olmuştur. Rusya'ya karşı uygulanan AB yaptırımları, Rus kuruluşlarla tüm bilimsel iş birliğinin askıya alınmasını ve Rusya'yı ilgilendiren faaliyetlerden araştırma fonlarının çekilmesini kapsamaktadır (European Parliament,2024).

Enerji konusu AB-Rusya ilişkilerinin önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Enerjinin tedarikinin sağlanması açısından Rus doğalgazı ve petrolü AB için uzun bir süre çok önemli bir kaynak olmuştur (Ecologic Institute, 2010, s. 38). 2010 yılında yapılan bir araştırmada AB'nin enerji bağımlılığı, Rusya'nın ise ekonomik bağımlılığı olduğu ve Rusya döviz gelirlerinin %60'ını petrol ve doğalgaz ihracatından elde ettiği ve gelirin büyük kısmının AB'den geldiği şeklinde değerlendirilmiştir (Ecologic Institute, 2010, s. 50). AB'nin Rus doğalgazına bağımlılığı yıllar içinde artış göstermiştir. 2020 yılında %26 olan bu oran 2018- 2021 yılları arasında %40'ın üzerine çıkmıştır ve Rusya- Ukrayna savaşı öncesinde %45'leri bulmuştur (International Energy Agency, 2023). Ukrayna'nın işgalinden sonra Rusya, AB'ye gaz tedarikinde kesintiye giderek enerjiyi bir silah olarak kullanmıştır. Ağustos 2022 yılında AB'de gaz fiyatlarında %1000'lik bir artış yaşanmıştır ve enerji fiyatları rekor seviyelere ulaşmıştır. Bu durum AB üye devletleri içerisinde enerji krizine ve devamında enflasyonun %11,5 oranında artmasına neden olmuştur (Council of the European Union, 2024a). Bu sebeple Rusya'ya karşı çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır ve Rus fosil yakıtlarına bağımlılığı azaltmak hedeflenmiştir. Mayıs 2022 'de REPowerEU Planı kabul edilmiştir ve Avrupa'nın Rus enerji ithalatına olan bağımlılığını kademeli olarak sonlandırmak hedeflenmiştir. AB Rus fosil yakıtlarına bağımlılığı azaltmak için tedarik sağladığı ülkeleri çeşitlendirmeye ve temiz enerjiye geçiş sürecinin hızlandırmaya yönelik adımlar atmıştır. Enerji arz güvenliğinin sağlanması ve istikrar ortamının oluşturulması için bir piyasa mekanizması oluşturulmuştur. AB'nin 2021'de Rusya'dan ithal ettiği %45'lik gaz payı Ağustos 2024'te %18'e düşmüştür. 24 Haziran 2024 tarihinde AB tarafından kabul edilen yaptırım paketiyle Rusya'nın sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) gelirlerine yönelik olarak AB topraklarında üçüncü ülkelere aktarma amacıyla yeniden yükleme yapılmasının yasaklanacağı ve Arctic LNG2 ve Murmansk LNG gibi inşası devam eden projelerin tamamlanmasına yönelik mal, teknoloji ve hizmet desteğinin yasaklanacağı belirtilmiştir (European Commission, 2024). Diğer taraftan AB dünyanın en büyük LNG ihracatçısıdır. 2023 yılı itibariyle Rusya'ya uygulanan yaptırımlar sonrasında Norveç, Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Afrika ülkeleri, İngiltere ve Katar, AB'nin gaz tedarikçileri arasında yer almışlardır. Ancak pazarın en büyük tedarikçisi %30'luk pay ile bir başka Arktik bölge paydaşı olan Norveç olmuştur (Council of the European Union,2024b).

Rusya- Ukrayna savaşı enerji güvenliğinin sağlanmasını zorunlu kılmakla beraber AB'nin Rusya'ya ve fosil yakıtlara olan bağımlılığının azaltılma sürecini hız ve fosil yakıtlardan alternatif enerji kaynaklarına ve yeşil enerjiye geçiş sürecini hızlandırmıştır. Rusya ise AB pazarından doğan açığı başta Çin olmak üzere diğer pazarlardaki payını arttırarak kapatmıştır. Ancak diğer taraftan uygulanan yaptırımlarla Rusya'nın büyük veri tabanlı ve veri paylaşımı yüksek projelerden çıkarılması Arktik'te bilimsel iş birliklerinin duraklamasına neden olmuştur. Bu durum Rusya Arktik'inde Avrupalı bilim insanları yerine Arktik dışı ülkelerin Rusya ile ortak çalışmalarında artışa neden olacaktır. İlerleyen yıllarda Arktik dışı ülkelerin faaliyetleri ve Arktik politikaları da artış gösterecektir.

3. Rusya'nın Tehdit Algılamaları ve Ukrayna Savaşı'na Giden Süreç

Rusya, Çarlık Dönemi ve devamında Sovyetler Birliği (SSCB) Dönemi'nde çok geniş ve çok uluslu topraklar üzerinde söz sahibi olmuştur. Bu sebeptendir ki Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrası, doksanların başından itibaren 'Yakın Çevre Doktrini'ni ilan etmiştir ve kendinden ayrılan doğu ve güneyindeki komşu ülkelerin oluşturduğu coğrafyayı kendi etki alanı olarak kabul etmiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)² aracılığı ile de Rus azınlığın haklarını koruduğunu ileri sürerek bu devletlerin siyasi ve ekonomik konular başta olmak üzere kendisine bağlı kalmasını amaçlamıştır (Rusya Dışişleri Bakanlığı, 2023a).

² Üye ülkeler; Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya ve Tacikistan'dır. Gürcistan 2008'de ayrılmıştır.

Mayıs 2005'te AB ve Rusya arasında ekonomik ilişkiler; özgürlük, güvenlik ve adalet; dış güvenlik; araştırma ve eğitim olmak üzere dört konuda 'Ortak Alanlar' memorandumunu imzalanmıştır (European Commission, 2005). Rusya ise bu memorandum ile 2004'te kabul edilen Avrupa Komşuluk Politikası aracılığıyla diğer Doğu Avrupa ülkelerine sunulandan farklı olarak özel bir statü kazanmıştır. Ancak AB'nin 2009 yılında Doğu Ortaklığı'nı başlatması Rusya tarafından hoş karşılanmamıştır. Bunun nedeni Doğu Ortaklığı'nın Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yı kapsamamasıdır. Bu ülkeler Rusya'nın yakın çevre doktrinine giren aynı zamanda BDT'ye üye devletlerdir. Rusya kendi nüfuz alanında AB standartları, değerleri ve iş birliği ile güçlenen devletleri istememiştir ve bu bölgelerde AB'nin varlığını tehdit olarak algılamıştır (Marocchi, 2017, s. 6). Bu algının bir nedeni de 2003 yılında yaşanan Gül Devrimi sonrası Gürcistan'da Batı yanlısı Saakaşvili'nin başkan seçilmesi sonrasında Gürcistan'ın NATO'ya ve AB'ye üye olmak için temaslarda bulunmasıdır (Demirağ ve Tangör, 2011, s. 46). 2008 yılına gelindiğinde ise bilindiği üzere Rusya- Gürcistan Savaşı yaşanmıştır.

Rusya'nın bir diğer tehdit algılaması NATO'nun genişlemesi ve faaliyetleri olmuştur. Aslen Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikalarına karşı kurulan Batı merkezli askeri bir örgüt olan NATO, 2000'li yıllara gelindiğinde post-Sovyet coğrafyasında varlık göstermeye başlamıştır. 2004 yılında Baltık ülkelerinin ve diğer yakın coğrafya ülkelerinin (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) NATO'ya girmesi Rusya'nın kuşatılma düşüncesinin altında yatan başlıca nedenlerdendir. NATO ve AB'ye karşı Rusya da Çin ile ortaklığa devam etmiştir ve bu iki ülke 2012'den beri birlikte deniz tatbikatları gerçekleştirmektedirler (Blivas, 2021). Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ise 2016 yılında bu genişlemeyi şu şekilde değerlendirmiştir:

Ne yazık ki Batılı ortaklarımız NATO'yu doğuya doğru genişleterek ve kontrolleri altındaki jeopolitik alanı Rusya sınırına yaklaştırarak farklı bir yol izlemeyi seçtiler. Bu, Rusya'nın Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ile ilişkilerini etkileyen sistemsel sorunların temel nedenidir. İlginçtir ki, Sovyetler Birliği'ne yönelik Amerikan sınırlama politikasının yazarlarından biri olarak kabul edilen George Kennan, hayatının sonunda NATO'nun genişlemesini trajik bir hata olarak tanımladı.

Rus Dışişleri Bakanı bu açıklamayı yaptığında Rusya- Ukrayna Savaşı çoktan başlamıştı. 2014 yılına gelindiğinde Ukrayna bir Turuncu Devrim atlatmış ve Batı yanlısı liderler tarafından Şubat 2010'a kadar yönetilmişti. Ancak bu liderlerin çok başarılı olmadığını gören Ukrayna halkı bu sefer Rus yanlısı Yanukoviç'i devlet başkanı seçmişlerdir. 21 Kasım 2013'te Ukrayna Hükümeti'nin Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşması'nı imzalanmasıyla ilgili hazırlıkları askıya alması ile yeniden iç karışıklıklar başlamıştır ve devlet başkanı Yanukoviç Rusya'ya kaçmıştır (Costea, 2020, s. 22). 16 Mart 2014'te Ukrayna'da devam eden karışıklıklar sırasında Rusya Kırım'da bir referandum gerçekleştirmiştir ve bölgeyi görünürde ateş açılmadan kansasız bir şekilde kendisine bağlamıştır (President of Russia, 2014).

Diğer taraftan Kırım ve Ukrayna'nın güney doğusunda kalan Odesa, Kharkov, Mariupol, Donetsk ve Luhansk ayrılıkçı bölgeleri Rusya tarafından desteklenmiştir. Temmuz 2014'te ise Rusya topçuları tarafından Ukrayna mevzileri bombalanmaya başlamıştır (Costea, 2020, s. 17-19). Bu tarihten itibaren Ukrayna- Rusya Savaşı farklı savaş formlarında (hibrid savaş, vekalet savaşları, casusluk, psikolojik ve ekonomik, vb.) devam etmiştir. 2015 yılında Ukrayna Krizi'nin çözüme kavuşturulması için Rusya, Ukrayna, Fransa ve Almanya liderlerinin katılımıyla Minsk Anlaşması imzalanmıştır (Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Ukrayna iç siyasetinde ise AB ile ilgili gelişmeler devam etmiştir. Yanukoviç sonrası AB yanlısı Petro Poroşenko devlet başkanı seçilmiştir ve AB süreci tekrar başlatılmıştır. Ukrayna- AB Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması 1 Ocak 2016'da yürürlüğe girmiştir. Anlaşma, Ukrayna'nın AB'ye entegrasyonunda ve üyelik sürecinde önemli bir adım olmuştur (Anka Enstitüsü, 2016). 2019 yılında Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy'nin seçilmesinden sonra da entegrasyon konusu ülkenin önceliği olmaya devam etmiştir (Kuzio, 2019, s. 1).

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı 24 Şubat'ta başlattığı savaşın gerekçelerinden biri, Ukrayna'nın tarafsızlık

ilkesini ihlal etmeye yönelmesiydi. Rus ordusunun Kiev önlerine kadar geldiği günlerde 28 Şubat'ta Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy, ülkesinin AB'ye katılım için başvuru dilekçesini Kiev'de imzaladı. 17 Haziran'da AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, AB'ye üyelik başvurusu yapan Ukrayna ve Moldova'ya "aday ülke" statüsü verilmesi yönünde görüş bildirdi (Cura, 2022). NATO ve Ukrayna ilişkisi de savaşın temel nedenlerinden biri olmuştur. 2021 yılında Karadeniz'de gerçekleştirilen Breeze 2021 Tatbikatı'na NATO'nun bir üyesi olmamasına rağmen Ukrayna'nın katılımı Rusya'da huzursuzluklara neden olmuştur (NATO,2021). Ayrıca savaşın başlamasından kısa bir süre önce Rusya Dışişleri Bakanlığı NATO ve Amerika Birleşik Devletleri'ne Ukrayna'ya yönelik planlarından vazgeçme ve Doğu'ya doğru genişlemeyi bırakma çağrısında bulunmuştur. Rusya, dünya çapında NATO üyesi ülkelere Moskova'yı düşman olarak görmemeleri çağrısında bulunmuştur ve bir taslak anlaşma metni sunmuştur. Yine bu metinde NATO'nun Rusya ile barışçıl bir diyalog sürdürmesi ve başta Baltık ve Karadeniz olmak üzere açık denizlerde ve hava sahasında olayların önlenmesi için ortak eylemlerde bulunması tavsiye edilmiştir (Lenta.ru, 2021).

Harita 1: 2021 sonrası Arktik Bölgesinde NATO ve Rusya'nın askeri faaliyetleri

Kaynak: <https://arcticmilitarytracker.csis.org/>

Rusya sadece Karadeniz'de NATO ile karşı karşıya gelmemiştir. Yukarıdaki haritada görüldüğü üzere 2021 yılından beri Arktik Bölgesinde özellikle AB ile sınırların kesiştiği noktalarda askeri hareketlilik oldukça yükündür.

Savaşın başlamasından on bir hafta sonra Pentagon Sözcüsü John Kirby (2022) Fox News'e verdiği röportajda şunları söylemiştir:

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısından önce Biden yönetiminden silah akışı vardı. Putin saldırıya geçmeden önce Ukrayna'ya hayati öneme sahip yardımları içeren ilk milyar dolar başkan tarafından onaylanmıştı... Son olarak son 8 yıl içerisinde Ukraynalıları hazırlamak için harcanan tatbikat ve çabayı gerektiği kadar aklımızda tutmuyoruz. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Britanya ve diğer müttefiklerimiz küçük bir yapı içerisinde Ukrayna'nın liderliğine, komutanlığına ve operasyonel manevraları kontrol etmesine yardımcı oldular. Bugün bizim gördüğümüz ve onların yaptıkları şey sadece silahlarla ilgili değil, onların çatışma alanlarında kazandıkları tecrübe, liderlik ve yeteneklerle alakalı. Sovyet döneminden farklı olarak yukarıdan aşağıya katı ve daha Batılı bir orduya dönüştüler. Bu kazara olmadı. Bu Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin yıllar içerisindeki çabalarının neticesidir.

Bugün geldiğimiz noktada AB, Rusya'da bulunan bireylere ve kuruluşlara karşı bir dizi yaptırım uygulamaktadır. Bu yaptırımlar, Rusya'nın ekonomik gücünü zayıflatmak, kritik teknolojilerden ve pazarlardan mahrum bırakmak ve savaşma kabiliyetini önemli ölçüde azaltmayı hedeflemektedir. AB, Ukrayna'ya 93.3 milyon Euro finansal ve ekonomik destek, 33 milyon Euro güvenlik ve savunma desteği

sağlamıştır (European Council, 2024).

4. AB Arktik Politikasında Öne Çıkan Güvenlik Konusu

Coğrafi olarak AB ile Rusya'nın bulunduğu dört bölge mevcuttur. Bu alanlar: Avrupa Arktik bölgesi, Baltık Denizi, Karadeniz ve Ukrayna/Belarus bölgesidir. Tarihsel açıdan ele alındığında 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren Sovyetler Birliği'nin dünya siyasetinde etkin olarak varlığı ve yıkılışı devletler ve halklar üzerinde travmalar bırakmıştır. 26 Aralık 1991'den itibaren Sovyetler Birliği'nin halefi olarak devam eden Rusya zaman içerisinde öteki olarak konumlanmıştır. Diğer taraftan AB, Şubat 1992'de imzalanan ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile yeni bir boyut kazanmıştır ve 1995, 2004 ve 2007 yıllarındaki genişlemeler ile Rusya'ya komşu olmuştur.

AB'nin Arktik bölgede aktör olmasını sağlayan ülkeler İsveç ve Finlandiya'dır. Bu iki ülke aynı zamanda AB'nin Baltık Denizi ve Avrupa Arktik bölgesinde Rusya'dan tehdit algılayan üyeleridir. İmparatorluk geçmişine dayanan ve geniş toprakları olan Rusya'nın küçük komşusu Finlandiya, Büyük Petro Dönemi (1682-1725)'nden itibaren varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında güvenlik endişesi devam eden Finlandiya 1948 yılında Sovyetler Birliği ile Dostluk, İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile taraflar yabancı tehditlere karşı birbirini savunma sözü vermişlerdir. Soğuk Savaş yıllarında ise Finlandiya, Paasikivi- Kekkonen doktrini olarak bilinen bir 'aktif tarafsızlık' politikası izlemiştir ve ne NATO'ya ne de Varşova Paktı'na üye olmadan iki tarafın üyeleriyle ticareti ve iyi ilişkileri sürdürmüştür (Pakkasvirta ve Tuominen, 2024, s.43). Aynı yıllarda Finlandiya'nın komşusu İsveç de her iki bloğa üye olmayarak tarafsızlığını açıklamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki Finlandiya için tarafsızlığın temelinde Sovyetler Birliği ile komşu olmanın verdiği güvenlik kaygısı varken İsveç için kendi politik tercihleri söz konusudur (Noreen ve Sjöstedt, 2024). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonrasında Finlandiya ve Rusya arasında 1948 Dostluk, İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması geçerliliğini kaybetmesine rağmen etkisi uzun bir süre devam etmiştir. 1995 yılında İsveç ve Finlandiya AB'ye üye olarak siyasi bir irade göstermişlerdir. Ancak bu anlaşmanın 1948'den beri süren etkisiyle Finlandiya askeri anlamda tarafsızlığını korumuştur ve NATO'ya üyeliğe uzun bir süre sıcak bakmamıştır. 2022 yılında Ukrayna-Rusya Savaşı her iki devletin askeri tarafsızlıkları açısından bir kırılma noktası olmuştur. Savaşın başlamasından kısa süre sonra sırasıyla Finlandiya ve İsveç NATO'ya üyelik için başvuruda bulunmuşlardır. Finlandiya 2023 yılında, İsveç ise 2024 yılında NATO'ya üye olmuşlardır.

AB, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın kıtaya yöneltebileceği askeri tehditleri engellemek ve yumuşak güvenlik sorunlarında Rusya ile iş birliği yapabilmek amacıyla karşılıklı bağımlılığını artırmayı amaçlamıştır (Yıldız, 2014, s. 157). Bu amaca uygun olarak 1999 yılında Avrupa Konseyi tarafından 'Avrupa Birliği'nin Rusya'ya Yönelik Ortak Stratejisi' kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi, Rusya'yı iki tarafın da yararına olacak şekilde bu ortak strateji temelinde birlikte çalışmaya davet etmiştir. Başlıca faaliyet alanları olarak a) Rusya'da demokrasinin, hukukun üstünlüğünün ve kamu kurumlarının sağlamlaştırılması, b) Rusya'nın ortak bir Avrupa ekonomik ve sosyal alanına entegrasyonu, c) Avrupa'da ve ötesinde istikrar ve güvenliği güçlendirmek için iş birliği belirlenmiştir. Ayrıca metin içerisinde Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesine de yer verilmiştir (European Council, 1999). Yine bu belgede Avrupa Birliği, Avrupa kıtasında Rusya ile ortak zorluk alanları olan enerji ve nükleer güvenlik; çevre ve sağlık; bölgesel- sınır ötesi iş birliği ve altyapı konularında iş birliği yapacağını belirtmiştir.

Esasen 1999 yılına gelmeden önce Rusya ile Arktik Bölgesi'nde çeşitli forumlarda iş birliği mevcuttu. Rusya 1992 yılında kurulan Baltık Denizi Devletleri Konseyi'ne üyeydi. 1993 yılından beri Barents Avrupa-Arktik Konseyi üyelerinden birisiydi. 1996 yılında kurulan Arktik Konseyini oluşturan Arktik 8'lisi (Kanada, Danimarka Krallığı, Finlandiya, İzlanda, Norveç, Rusya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri) diye adlandırılan devletler içerisinde yer almaktadır. 2000 yılından itibaren de AB'nin genişlemesi ve Kuzey Boyutu çerçevesinde komşu Rus bölgeleriyle sınır ötesi iş birliğini arttırmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde AB'nin Rusya hakkında düşüncelerini sorgulatan birtakım olaylar

yaşanmıştır. Öncelikle 2001 yılında Rusya Arktik Okyanusu'nda deniz altından kıta sahanlığının devam ettiğini öne sürerek münhasır ekonomik bölgesinin genişletilmesi için Birleşmiş Milletler'e başvuruda bulunan ilk ülke olmuştur. 2007'de ise Rusya, coğrafi Kuzey Kutbu'na iki denizaltı göndererek Rus bayrağını deniz tabanına demirlemiştir (Labykin, 2014). Oldukça sembolik olan bu hareket Rusya'nın toprak iddialarını ortaya koymuştur. 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi sonrasında Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. AB kendi resmi belgelerinde Rusya'nın bölgedeki 2008'den beri askeri yığınak kurmaya devam ettiğini belirtmiştir ve bu konuda Avrupa Parlamentosu, Mart 2017'de kabul ettiği kararda, AB'nin Moskova'ya karşı çıkarlarını 'seçici angajman kullanımı ve ortak zorluklara ve tehditlere küresel çözümler için zemin olduğu durumlarda ortak endişe duyulan konularda ilerleme arama' yoluyla daha da ileri sürmesi gerektiğinin altını çizmiştir. 2021 yılında Avrupa Parlamentosu üyeleri ayrıca bu konunun AB'nin Arktik stratejisine dahil edilmesi çağrısında bulunmuştur (European Parliament, 2022, s. 7).

Savaşın devam ettiği süre içerisinde, Arktik Bölge'nin AB için önemini ortaya koyan 2021 Tebliği'nden kısa bir süre sonra Mart 2022'de Güvenlik ve Savunma Stratejik Pusulası yayınlanmıştır. Stratejik Pusula Avrupa Politikalar Merkezi uzmanları tarafından AB'nin 2030 yılına kadar güvenlik ve savunma hedefleri için yeni bir rehber olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca üye ülkeler arasında ilk kez ortak tehdit değerlendirmesi yapılması ve ortak stratejik kültüre doğru atılmış önemli bir adım olarak görülmüştür (Riekes, 2022). Yine bu belgede Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı savaşın yeniden Avrupa'ya dönüşü olarak değerlendirilmiştir (European Union, 2022, s. 14). Arktik bölgesi için ise öncelikle küresel ısınmanın etkisi, jeopolitik rekabetler ve doğal kaynaklar da dahil olmak üzere artan ticari ilgi nedeniyle hızla değiştiğine değinilmiştir. Baltık Denizi, Arktik suları ve diğer bölgelerdeki deniz güvenliği, AB'nin güvenliği, ekonomik kalkınma, serbest ticaret, ulaşım ve enerji güvenliği için önemine vurgu yapılmıştır. Deniz bölgeleri, kritik deniz iletişim yolları ve çeşitli deniz dar geçitleri ile deniz tabanları giderek daha fazla tartışıldığı belirtilmiştir (European Union, 2022, s. 22).

Ukrayna Savaşı, Rusya'nın kuzeydeki AB ülkeleri ve Arktik iş birlikleri ile ilişkilerinin durmasına neden olmuştur. 2022 Şubat ayında Rusya Arktik Konseyi 2021-2023 dönem başkanlığını sürdürmekteydi ancak savaş başlayınca diğer yedi Arktik ülkesi çalışmalarını durdurmaya karar vermişlerdir. Hükümetlerarası çalışma gruplarının çalışmalarını durdurması daha önce görülmemiş bir olaydır (Ciolan, 2022). Ayrıca Rusya, 2022 yılında Baltık Denizi Devletler Konseyi üyeliğinden (Rusya Dışişleri Bakanlığı, 2022) ve 2023 yılında Barents Avrupa-Arktik Konseyi'nden çekilmiştir (Rusya Dışişleri Bakanlığı, 2023b). Ukrayna Savaşı başladıktan kısa bir süre sonra AB, Rusya ve Belarus ile yürüttüğü Interreg NEXT Kolarctic ve Interreg NEXT Karelia programlarını durdurma kararı almıştır. Yine benzer şekilde Interreg Baltic Sea bölgesi programı da askıya alınmıştır ve bu programlar tarafından daha fazla ödeme yapılmayacağı açıklanmıştır (European Parliament, 2022, s. 5).

5. Sonuç

Bu makalede, Ukrayna Savaşı'nın AB ve Rusya arasındaki Arktik rekabeti üzerindeki etkileri ve bu rekabetin güvenlik ve jeopolitik boyutları analiz edilmiştir. Araştırma, AB'nin çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya odaklanan Arktik politikalarının, Ukrayna Savaşı ile birlikte güvenlik eksenli bir yaklaşıma evrildiğini göstermiştir. Aynı şekilde, Rusya'nın bölgedeki stratejik çıkarları da savaşın etkisiyle daha da ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, ilk araştırma sorusu olan "AB'nin Arktik politikaları, Rusya tarafından hangi unsurlarıyla tehdit olarak algılanmaktadır?" sorusuna yanıt olarak, AB'nin genişleme politikası, komşuluk politikası ve NATO ile olan yakın iş birliği, Rusya tarafından güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

Rusya'nın Arktik bölgesine yönelik askeri varlığını artırması ve AB'nin bu bölgedeki çevresel ve ekonomik projelerine karşı duyduğu güvensizlik, savaşın gidişatında önemli bir rol oynamıştır. AB'nin neoliberal politikaları, ekonomik iş birliği ve çevre koruma çerçevesinde bölgedeki etkinliğini artırmaya yönelikken, Rusya'nın realizme dayalı politikaları güvenlik ve askeri stratejiler üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla, iki tarafın Arktik bölgesine yaklaşımı temelden farklıdır ve bu farklılık hem Ukrayna

Savaşı'nda hem de Arktik'te ortaya çıkan gerilimleri körüklemiştir.

İkinci araştırma sorusu olan “Ukrayna Savaşı, Arktik bölgesindeki AB ve Rusya arasındaki rekabeti nasıl etkilemiştir?” sorusu çerçevesinde, savaşın bu rekabeti yoğunlaştırdığı sonucuna varılmıştır. Savaş, yalnızca Ukrayna'da değil, aynı zamanda Arktik'te de tarafların güç dengelerini ve iş birliği imkanlarını etkilemiştir. Arktik devletlerinden olan İsveç İkinci Dünya Savaşı'ndan beri sürdürdüğü, Finlandiya ise 1948 yılından beri sürdürdüğü tarafsızlık politikasını NATO'ya üye olarak sonlandırmıştır ve Arktik'te askeri rekabet artmıştır. Rusya, Ukrayna'daki askeri faaliyetlerinin yanı sıra, Arktik bölgesindeki askeri yığınaklarını artırmış, NATO ve AB'nin faaliyetlerini yakından izlemeye başlamıştır. NATO'nun Arktik bölgesindeki varlığı ve AB'nin bu süreçte güvenlik politikalarını ön plana çıkarması, Rusya'nın tehdit algılarını daha da derinleştirmiştir. Uzun yıllardır Arktik bölgesinde devam eden Arktik Konseyi, Kuzey Boyutu, Barents Avrupa-Arktik Konseyi gibi kurumsal yapılar ile iş birlikleri sonlandırılmıştır. AB yaptırımları nedeniyle yıllar içerisinde Rusya tarafı ile kurulmuş olan iş birlikleri ve büyük projeler askıya alınmıştır ve Rus Arktik'inden veri akışı durmuştur. Enerji konusunda AB zaman içerisinde Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir. Ukrayna Savaşı sırasında ise Rusya enerji konusunu AB'ye karşı bir silah olarak kullanmaktan geri durmamıştır. AB'de enerji fiyatları artmış ve enflasyon yükselmiştir. Bu durum rekabeti arttırmıştır, AB enerji ihtiyacını farklı kaynaklardan kapatırken, Rusya'nın en çok enerji ithal ettiği Çin'e bağımlılığı artmıştır.

Bu analizler doğrultusunda, Ukrayna Savaşı'nın sadece bölgesel değil, küresel ölçekteki jeopolitik dinamikleri de değiştirmektedir. Yıllar içerisinde AB Arktik politikası netlik kazanmakla birlikte Stratejik Pusula ile güvenlik konusu daha çok ağırlık kazanmıştır. Ukrayna Savaşı başta olmak üzere Arktik bölgedeki askeri hareketliliğin AB ile Rusya arasındaki güvenlik odaklı çatışmaları şiddetlendirdiği söylenebilir. Arktik bölgesi, bu rekabetin merkezinde yer almakta ve savaşın etkisiyle burada iş birliği yerine daha fazla çatışma ihtimali belirlemiştir. Özellikle Rusya'nın, AB ve NATO'nun Arktik'teki genişleme faaliyetlerini stratejik bir tehdit olarak algılaması, bölgedeki askeri hareketliliği artırmıştır. NATO'nun varlığını yakın çevresinde istemeyen Rusya için Arktik komşuları, AB üyesi Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliği Rusya'nın tutumunu sertleştirmiştir.

Sonuç olarak, Ukrayna Savaşı, AB ve Rusya arasındaki ilişkilerin yalnızca Karadeniz ve Ukrayna bağlamında değil, aynı zamanda Arktik bölgesinde de yeniden şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, savaşın sonuçları sadece bölgesel güç dengesini değil, aynı zamanda küresel güvenlik yapısını da etkilemiştir. AB, Arktik bölgesindeki varlığını sürdürülebilir kalkınma ve enerji güvenliği temelinde inşa etmeye çalışsa da Rusya'nın askeri ve güvenlik odaklı politikaları bu iş birliklerini zorlaştırmakta ve taraflar arasındaki çatışma potansiyelini artırmaktadır. Bu nedenle, gelecekte Arktik bölgesinde AB ve Rusya arasında daha fazla gerilim ve rekabetin yaşanması muhtemeldir. Bu ortamın değiştirilmesi adına NATO'nun bölgedeki genişlemesini durdurması Rusya'nın tehdit algısını ve saldırganlığını düşük seviyeye indirecektir. Diğer taraftan AB'nin Rusya'yı tehdit olarak algılamasına karşı kendi askeri yapısını oluşturması ve her iki tarafı kontrol altına alan bir dizi anlaşmanın imzalanması taraflara yeni bir barış ortamı sunacaktır. Bu noktada Rusya açısından tarihsel askeri düşman olan NATO'nun varlığı sorunları daha da derinleştirmektedir. Savaş sonrası dönemde, Arktik'teki jeopolitik dengelerin korunması, tarafların güvenlik endişelerini giderecek çok taraflı bir diplomasi gerektirmektedir. Aksi takdirde, bölgede yeni bir çatışma ortamının oluşması kaçınılmaz hale gelebilir.

Kaynakça

- Anka Enstitüsü (2016, 03 Ocak). *AB- Ukrayna serbest ticaret anlaşması yürürlüğe girdi*. <https://ankaenstitusu.com/ab-ukrayna-serbest-ticaret-anlasmasi-yururluge-girdi/>
- Behr, H. &Heath, A. (2009). Misreading in international relations theory and ideology critique: Morgenthau, Waltz and neo-realism. *Review of International Studies*, 35(2), 327-349. <http://dx.doi.org/10.1017/S0260210509008547>
- Blivas, A. (2021, Haziran). *Sino-Russian military exercises signal a growing alliance*. U.S. Naval Institute. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2021/june/sino-russian-military-exercises-signal-growing-alliance>

- Ciolan, I. (2022, 11 Nisan). *The EU's geopolitical awakening in the Arctic*. European Policy Centre. <https://www.epc.eu/en/publications/~47c318>
- Council of the European Union (2024, 8 Şubat). *A market mechanism to limit excessive gas price spikes*. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/a-market-mechanism-to-limit-excessive-gas-price-spikes/>
- Council of the European Union, (2024, 21 Mart). *Where does the EU's gas come from?*. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/#0>
- Costea, C. A. (2020). *Rusya'nın Ukrayna'daki hibrid savaşı 2014-2018*. SETA. <https://www.setav.org/assets/uploads/2020/02/R152.pdf>
- Cura, A. (2022, 24 Haziran). *Ukrayna, zorlu AB yolculuğunda 'adaylık' statüsüne ulaştı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-zorlu-ab-yolculugunda-adaylik-statusune-ulasti/2621499>
- Demirağ Y., & Tangör, B. (2011). 2008 Gürcistan krizi ve Avrupa güvenlik yönetimi yeteneklerinin sınırları (ГрузинскийКризис 2008 года и ПределыВозможностейУправленияЕвропейскойБезопасностью). *Orta Asya ve Kafkasya (ЦентральнаяАзия и Кавказ)*, 14(2), 39-61.
- Ecologic Institute (2010). *EU Arctic footprint and policy assessment final report*. https://arctic-footprint.eu/sites/default/files/AFFPA_Final_Report.pdf
- European Commission (2005, 18 Mart). *EU\ Russia: The four: 'common spaces'*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_05_103
- European Commission (2016, 27 Nisan). *An integrated European Union policy for The Arctic*. Joint communication to The European Parliament and The Council. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0021>
- European Commission (2021, 13 Ekim). *A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic*. Brussels. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/2_en_act_part1_v7.pdf
- European Commission, (2024, 11 Kasım). *State of the energy union report 2024*. https://energy.ec.europa.eu/document/download/bd3e3460-2406-47a1-aa2e-c0a0ba52a75a_en?filename=State%20of%20the%20Energy%20Union%20Report%202024.pdf
- European Council (1999, 3-4 Haziran). *Common strategy of The European Union on Russia*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/38943c06-7e5d-4ca3-acc3-c5154bd9c04e/language-en>
- European Council (2024, 18 Mart). *EU solidarity with Ukraine*. Council of the EU and the European Council. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-solidarity-ukraine/#0>
- European Parliament (2014, 12 Mart). *Integrated Arctic policy. Legislative train schedule European Parliament*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-europe-as-a-stronger-global-actor/file-integrated-arctic-policy#:~:text=In%20its%20resolution%20of%202012,socio%20Deconomic%20and%20environmental%20issues.>
- European Parliament. (2022, Haziran). *EU regional policy in the Arctic*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729464/EPRS_BRI\(2022\)729464_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729464/EPRS_BRI(2022)729464_EN.pdf)
- European Parliament. (2024). *Russia's war on Ukraine: Implications for the Arctic*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/754604/EPRS_BRI\(2024\)754604_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/754604/EPRS_BRI(2024)754604_EN.pdf)
- European Union. (2008,20 Kasım). *European Union and The Arctic Region*.Communication From The Commission to The European Parliament and the Council. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0763:FIN:EN:PDF>
- European Union. (2012). *Developing a European Union policy towards the Arctic Region: Progress since 2008 and next steps*. Joint Communication to the European Parliament and The Council. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52012JC0019>
- European Union. (2022, Mart). *A strategic compass for security and defence*. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf
- International Energy Agency. (2023). *Russia's war on Ukraine*. <https://www.iea.org/topics/russias-war-on-ukraine>
- Keohane, R. O. & Nye J. S. (2011). *Power and interdependence* (4. baskı). Longman.
- Kirby, J. (2022, 10 Mayıs). *Biden administration sent weapons to Ukraine 'well before' invasion*. Fox News. <https://www.foxnews.com/media/biden-administration-weapons-ukraine-invasion-pentagon-press-secretary>
- Kuzio, T. (2019). Peace will not come to Europe's War. *Federal Academy for Security Working Paper No.14*. https://www.baks.bund.de/sites/baks010/files/working_paper_2019_14.pdf
- Labykin, A. (2014, 14 Mart). *Rogozin dünyadaki en pahalı buz altı petrol üretimini devraldı (Рогозин занялся самой дорогой в мире подлёдной нефтедобычей)*. Pro-arctic. <https://pro-arctic.ru/28/03/2014/press/7488?ysclid=lwyw6et1zj755697179>

- Lavrov, S. (2016, 30 Mart). *Russia's foreign policy in a historical perspective*. Russia in Global Affairs. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/russias-foreign-policy-in-a-historical-perspective/>
- Lenta.ru. (2021, 17 Aralık). *Rusya, NATO ve ABD'ye güvenlik garantileriyle ilgili taslak anlaşma teklifinde bulundu. (Россия предложила НАТО и США проекты договоров по гарантиям безопасности)*. https://lenta.ru/news/2021/12/17/security_planss/?ysclid=lyyqhz2uxz769056018
- Marocchi, T. (2017, 03 Temmuz). *Eu-Russian relations: Towards an increasingly geopolitical paradigm*. Heinrich Böll Stiftung European Union. https://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2017/07/eu-russia-relations_towards-an-increasingly-geopolitical-paradigm.pdf
- NATO(2021,19 Temmuz). *NATO ships exercise in the Black Sea*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185879.htm
- Noreen E., & Sjöstedt R. (2024). From Cold War 'neutrality' to the West: Finland's route to the European Union and NATO. N. Karl, T.Habtom (Ed.), *Neutrality After 1989* içinde (s. 22-35) E- International Relations Publishing.
- Notre Dame International Security Center. (2022, 21 Temmuz). *An introduction to realism in international relations*. <https://ndisc.nd.edu/news-media/news/an-introduction-to-realism-in-international-relations/>
- Pakkasvirta J., & Tuominen H. (2024). From cold war 'neutrality' to the West: Finland's route to the European Union and NATO. N. Karl, T.Habtom (Ed.), *Neutrality After 1989* içinde (s. 22-35) E- International Relations Publishing.
- President of Russia. (2014, 18 Mart). *Adress by president of Russian Federation*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>
- Riekeles, G. (2022, 5 Nisan). *Will the strategic compass be a game-changer for EU security and defence?*. European Policy Centre. <https://www.epc.eu/en/Publications/Will-the-Strategic-Compass-be-a-game-changer-for-EU-security-and-defen-479820>
- Rochold, V. & Biebow, N. (2022, Mart). *EU engagement in the Arctic*. Alfred-Wegener-Institut. https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Fact_Sheets/FactSheet_EU_englisch_neu.pdf
- Rusya Dışişleri Bakanlığı. (2022, 17 Mayıs). *Baltık Devletleri Konseyi'nden çekilme açıklaması*. https://mid.ru/en/foreign_policy/rso/soviet-gosudarstv-baltijskogo-mora-sgbm-/1813674/
- Rusya Dışişleri Bakanlığı. (2023a, 10 Temmuz). *Bağımsız devletler topluluğu hakkında*. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/integracionnye-struktury-prostranstva-sng/sng/1813264/
- Rusya Dışişleri Bakanlığı. (2023b, 18 Ağustos). *Barent Avrupa-Arktik Konseyi'nden çekilmeye dair açıklama*. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1904899/
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı. (2015, 12 Şubat). *Ukrayna Krizi'ne çözüm bulunmasına yönelik 12 Şubat tarihli Minsk Anlaşması hakkında Dışişleri Bakanlığı açıklaması*. https://www.mfa.gov.tr/no_-56_-12-subat-2015_-ukrayna-krizi_ne-cozum-bulunmasına-yonelik-12-subat-tarihli-minsk-anlasmasi-hk_tr.mfa
- Yıldız, U. B. (2014). Avrupa Birliği- Rusya karşılıklı bağımlılığında kuzey boyutu ortaklığının rolü. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 13(2). 153-183. https://doi.org/10.1501/Avraras_00000000212